

ÇAĞIMIZDA İSLAM
DÜŞÜNCESİNİN
SORUNLARI

Prof. Dr. Ethem Ruhi FIĞLALI

Açılış Konuşmaları

Prof. Dr. Mehmet FÜZÜN
DEÜ Rektörü

Ben aslında o kadar uzun konuşmayacağım. Öncelikle katılımınızdan dolayı çok teşekkür ediyorum.

Tabii ki hocaların hocası, ağabeyimiz, büyük üstat, büyük insan, Sayın Ethem Ruhi Fıçlalı Hocamıza çok teşekkür ediyorum. DEÜ çoğunuzun bildiği gibi aydınlık bir üniversite olmuştur. Kuruluşunda bu aydınlığı sağlayanların başında da Prof. Dr. Ruhi Fıçlalı Hocamız gelmektedir. Kendisi hem idareciliğiyle hem de bilimsel yaklaşımıyla herkese ışık tutmuştur, DEÜ'ne böyle çok büyük katkıları olmuştur. Tabii daha sonraki süreçte başka yerlerde de, başta Muğla Üniversitesinde olmak üzere hizmetleri oldu. Bugün de inanıyorum ki hepimizin istifade edeceğimiz, haz duyacağımız güzel bir konferansını dinleyeceğiz.

Tertipleyen hocamıza ve teşekkürleri için Sayın Ruhi Fıçlalı Hocamıza çok teşekkür ediyorum. Hepinize iyi dinlemeler, sevgi ve saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Mehmet ŞEKER
DEÜ Din Bilimleri Araştırma Enstitüsü Müdürü

Değerli Rektörüm, Sayın Hocam, saygıdeğer misafirler, hepinize hoş geldiniz der, sizleri saygıyla selamlarım. Ruhi Fığlalı Hocam benim yüksek okula kaydımı yapan, elinde yetiştiğim ve bugüne kadar gelmemizde büyük emeği olan hocam. Onun huzurlarında hitap etmek bana tabii heyecan veriyor. O bakımdan affınızı dileyerek fazla uzatmadan birkaç kelam etmek istiyorum.

Bu konferanslar serimize başladığımız zaman bundan birkaç yıl önce, din bilimlerinin problemlerini ele alalım ve bu konuda uzmanlaşmış hocalarımızı sizlerle buluşturalım istedik. Sizlerin katılımı, ve devamlı teşviklerinizle hocalarımız bizlere farklı konularda, farklı görüşleri ve düşünceleri anlatmak suretiyle ufkumuzu açmaktadırlar. Onun için ben sizlere de teşriflerinizden dolayı bir kere daha, teşekkürlerimi arz ederek bundan sonra önümüzdeki ayın 12'sinde, yeni bir arkadaşımızı dinleyerek bu dönemdeki konferanslar serisini tamamlamış olacağız. Bundan sonra Ekim ayında tekrar yeni bir seriye başlayacağız.

Tekrar ben, hocam lütfedip geldiği için hatta tatilini yarıda kestiği için kendisine Őükranlarımı arz ediyor, hepinizi saygılarla selamlıyor ve sizleri değerli hocamızla başbaşa bırakıyorum.

Özgeçmişi:

Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALI

08.12.1937'de Burdur'da doğmuştur. 1959 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1961-1971 yılları arasında İmam-Hatip Liselerinde, İzmir ve Kayseri Yüksek İslam Enstitülerinde müdür yardımcılığı ve müdürlük görevlerinde bulunmuştur. 29.06.1972 tarihinde "İlahiyat Doktoru", 12.04.1977'de "Üniversite Doçenti", 17.06.1982 tarihinde de Ankara Üniversitesi'nde Profesörlüğe yükseltilmiştir. 1974-1975 yıllarında Cambridge Üniversitesi Faculty of Oriental Studies'de "Senior Lecturer" olarak görev yapmıştır. 31.08.1982'de Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı'na ve 05.11.1984'de de Rektör Yardımcılığına atanmıştır. 10.11.1992 tarihine kadar dört dönem DEÜ İlahiyat Fakültesi Dekanlığı'nı sürdürmüştür. Bu arada 09.11.1989 tarihinde Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi aslı üyeliğine; 01.06.1990 tarihinde de Üniversitelerarası Kurul tarafından YÖK Genel Kurul üyeliğine seçilen FİĞLALI, 10.11.1992 tarihinde Muğla Üniversitesi Kurucu Rektörlüğü'ne atanmıştır. 25.12.1993 tarihinde YURT-KUR yönetim üyeliğine seçilmiş, 20.11.1999 tarihinde bu kurumun Yönetim Kurulu başkanı seçilmiştir. 03.11.1994 ve 24.10.1998 tarihlerinde Muğla Üniversitesi Rektörlüğü'ne öğretim üyelerince iki dönem daha seçilmiş ve Cumhurbaşkanı tarafından atanmıştır. 25.05.1999 tarihinde "Bilimde Üstün Hizmet Ödülü" almış; 27.12.1999 tarihinde Kazakistan Sosyal Bilimler Akademisi, 09.10.2000 tarihinde de Kırgızistan/Bişkek Uluslararası Aytmatov Akademisi aslı üyeliklerine seçilmiştir. 11.12.2002 tarihinde on yıl süre ile yürüttüğü Muğla Üniversitesi Rektörlüğü'nden ayrılmış ve 16.01.2003 tarihinde kendi isteği ile emekli olmuştur. Sayın FİĞLALI, halen Muğla'da Sıtkı Koçman Vakfı Mütevelli Heyet ve Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini sürdürmektedir.

Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALI, mezhepler tarihi alanında çok sayıda bilimsel eser ve yayına sahiptir. Bunlar arasında te'lif olarak; *İbâdiye'nin Doğuşu ve Görüşleri* (Doktora Tezi), *Kâdiyânîlik/Ahmediyye* (Doçentlik Tezi), *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*, *İmâmiyye Şiası*, *Türkiye'de Alevîlik-Bektâşîlik*, *Geçmişten Günümüze Halk İnançları İtibariyle Alevîlik-Bektâşîlik*, *İmam Ali*, *Bâbilik ve Bahâîlik*, *Din ve Laiklik Üstüne Düşünceler*, *İtikâdî İslâm Mezheplerine Giriş*; çeviri olarak ise, *İslâm'da Siyasî ve İtikâdî Mezhepler Tarihi* (M. Ebû Zehra'dan Osman Eskicioğlu ile birlikte), *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (W.M.Watt), *İslâm'da Ayrılkçı Görüşler* (H.Laoust'tan S.Hizmetli ile birlikte), *Şii-İmamiyye'nin İnanç Esasları* (Şeyh Saduk), *Mezhepler Arasındaki Farklar* (Abdulkahir Bağdadi), gibi eserleri sayabiliriz. Bunların dışında daha birçok kitap, burada zikredemeyeceğimiz sayıda te'lif veya çeviri makale, ansiklopedi maddeleri ile yurt içi ve yurt dışı konferans, panel, sempozyum ve kongrelerde sunulmuş tebliğe sahip olan sayın FİĞLALI anısına *Ethem Ruhi Fığlalı'ya Armağan* (Ankara 2002) isimli bir eser yayımlanmıştır.

Ethem Ruhi FİĞLALI

Konuşmacı: Prof.Dr. Ethem Ruhi FİĞLALI

Tarih: 21.04.2011

Yer: Sabancı Kùltür Merkezi

İSLAM DÜŞÜNCESİNİN SORUNLARI

Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALI: Sayın Rektörüm, çok değerli meslektaşlarım, sevgili arkadaşlarım, genç öğrenci arkadaşlarım, hepinizi kalbi muhabbetlerimle selamlıyorum. Şeker Hocanın ifade ettiği gibi o, nasıl heyecanlıysa ben de heyecanlıyım. Çünkü benim İzmir'e ayak basışım 1966. 4 yıl Yüksek İslam Enstitüsü öğretmenliği, müdür yardımcılığı, arkasından Ankara Üniversitesinde akademik hayat ve sonra DEÜ. Sayın Rektörümüzün ifade ettiği gibi 1982'de başlayan bir macera, 1992'ye kadar. Ve hakikaten doğrudur Sayın Rektörümüzün ifade ettiği, bizim *DEÜ'nin kuruluşuna, bir vesileyle biraz önce de arkadaşlarımızla sohbet ederken işaret etmişim, Őirk karışmamıştır.* Bizim üniversitemiz gerçekten, Allah gani gani rahmet eylesin, Ömer Yiğitbaşı Hocamızın önderliğinde çok saf, çok temiz, dürüst ve samimi insanlardan oluşan bir topluluğun, elele vererek bugüne ulaştırdığı bir kurumdur. Bugün Sayın Rektörümüz, görüyoruz ki 1982'nin gepegenç insanı, yine genç haliyle üniversitemizin rektörü. Bu, müstesna bir gün.

Din Bilimleri Araştırma Enstitüsü

Bunun dışında yine benim için istisnai olan bir husus: *Din Bilimleri Araştırma Enstitüsü.* Değerli dostlar, bugün üzerinde kısmen duracağız ve Mehmet Hocama da onu söyledim. Benim için farklı bir gün olacak bugün. Çünkü bir yanda karşımda gördüğüm, benimle aynı mesleği paylaşan insanlar ama diğer yanda da, yine Türk dünyasında, Türkiye'mizde İlahiyat Bilimine Din Bilimlerine merak sarmış ve onun çözümüne çare arayan insanların da bulunduğu bir topluluk. Şimdi bu toplulukta İslam düşüncesinin sorunlarını ele alırken biraz geriye gitmek zorunluluğu doğuyor.

İlahiyat Fakùlteleri bildiğimiz gibi 1949 yılında kurulduktan bugüne kadar çok değişik maceralarla çok değişik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ve biz 1982'de DEÜ İlahiyat Fakùltesini yepyeni ve iddialı bir programla, müfredat ile oluşturma gayretine düştüğümüz zaman ve onu uygulamaya geçtiğimizde, bu işin yeterli olmayacağını fark ettik. Çünkü gelişen dünyada, değişen dünyada ve

Çağımızda İslam Düşüncesinin Sorunları

üstelik Kur'an Bilimlerinin, Kur'an üzerinde çalışanların, çalışmalarının alabildiğine geliştiği bir dünyada, İslam dünyasında yapılmakta olan çalışmaların yetersizliğini müşahede ettik. Tabii bu müşahede de şahsen benim ve birlikte olduğumuz arkadaşlarımızın gerek İslam dünyasında gerekse yurtdışında yaptığımız çalışmalar, araştırmalar, temasların çok önemli katkıları oldu. Ve bu meseleye çözüm getirmek üzere İlahiyat Fakültesi bünyesinde, daha doğrusu üniversite bünyesinde ama ilahiyat bilimleri ile tamamen ilgili olan bir Din Bilimleri Enstitüsünün kurulması için köklü bir teşebbüste bulunulmasının zarureti ortaya çıktı. Ve Din Bilimleri Araştırma Enstitüsünün ilk taslağını fakültede hazırladığımızda, ben dekan olarak bunu Ankara'ya götürdüğümde, çevremizi de bir anlamda tahrik ederek üniversitelerarası kurul üyeliğinin de getirdiği avantajları da kullanmak suretiyle o zaman 24 kişiden oluşan Yüksek Öğretim Kurulu genel kurul üyelerine bunu anlatmak için günlerimi orada harcadığımı çok iyi biliyorum. Ve bu mesele tabii enstitü olduğu için mutlaka kanun yoluyla çözülecekti. O dönem içerisinde konu meclise intikal ettiğinde Türkiye'de bazı basın yayın organlarında aleyhimize bir yaygara başlatıldı. Din Bilimleri Enstitüsü demek Türkiye'de tamamen laikliğin ortadan kaldırılarak yok edilmesi ve meselenin iyice üst düzeyde bir şeriatın getirilmesi olarak değerlendirildi. O zaman Cumhuriyet Gazetesinin yayınları bu mealdeydi. Fakat sonradan görüldü ki bakanlıklardaki ve meclisteki müzakereler sırasında tam tersine Din Bilimleri Enstitüsü, Türkiye'nin meselesi değil, doğrudan doğruya İslam dininin meselesidir.

İslam Düşüncesinin Sorunları

Çünkü İslam dini 1980'li 1990'lı yıllarda tıpkı 1970'li, 1980'li yıllarda ya da 1950'li yıllarda ya da 1900'lü yıllarda, hadi biraz daha geriye gidelim 1600'lü 1700'lü yıllardaki durumundan çok daha kötü bir vaziyettedir. Çünkü artık *İslam Dünyası dediğimiz dünya, Batı dünyasının şamar oğlanı haline gelmiştir*. Neden? Çünkü *İslam dünyasında artık düşünce denilen nesne yoktur*. İslam dünyasında sadece şekle dayalı, görünür bir Müslümanlığın, İslam olarak takdimi şeklindeki bir anlayış vardır. Bunun önüne geçebilmek için o zaman din dediğimiz kurumun, Batı Batı düşüncesinde güçlü kılışmış olan adımları bizim de atarak çözmemiz gereklidir. Din fenomenolojisi, din felsefesi, din sosyolojisi, dinler tarihi vb bir takım çağdaş bilimlerin getirilerek İslam dünyasında Kur'an-ı Kerim'i ve dini incelemek için yeni yolların ve yöntemlerin bulunması ve bunun üzerinde yoğunlaşılması şarttır. Bu neden şarttır?

Değerli arkadaşlar, genç arkadaşlarımız çok daha iyi bileceklerdir benim gibi 70'ni çoktan açmış olan insanların bildiğine göre, onlar bizden çok daha fazlasını bileceklerdir, birkaç yıl önce pek çok insanın bilgisayarına bir elektronik

posta geldi. Her fırsat düştükçe bunun üzerinde duruyorum. Ve sanıyorum bugünkü konuşmamın da zaten ana temasını bu postalar işgal edecek. Bu postaya geçmeden önce başlamış olduğum bir şeyi tamamlamak için hemen birkaç cümle daha söyleyeyim.

Din Bilimleri Araştırma Enstitüsü, uzun mücadelelerden sonra ben Muğla'ya rektör olarak gittikten sonra meclisten kanunla çıktı ve araştırma enstitüsü kuruldu. Ama çok üzülerek ifade ediyorum, bunu lütfen yanlış anlamayın, çalışan arkadaşlarım da dahil olmak üzere bu benim bir hüsranim. Sayın rektörümün bugün burada bulunuşu bu açıdan beni ayrıca bir gururlandırıyor. Çünkü bu rektörlüğün sahip çıkması icap eden bir kurumdur, DBAE. Daha doğrusu enstitüler rektörlüğün ve rektörün sahip çıkması gereken kurumlardır. Çünkü bu kurumlardır ki bir üniversiteyi üniversite yapan uluslararası kurum haline getirir. Yoksa lisans düzeyindeki eğitimlerle üniversiteler şöhret kazanmazlar. Enstitüler ancak kadrolaşp ürünler vermeye başladığı zaman enstitü haline geliyor demektir. Şimdi değerli öğrencim, kendisinin söylediği doğru, el yazımla ilk 1966 senesinin Ağustos sonuydu değil mi Mehmet'çim, yoksa Eylül müydü?

-Hocam Kasım'dı.

-Kasım mıydı?

-Kasımdı.

Ayları karıştırmış olabilirim. 1966 Kasımında Mehmet'i ilk öğrencim olarak kayıt etmişim o zaman elimle Yüksek İslam Enstitüsü öğrencisi olarak. Şimdi bugün DBAE'nün müdürü.

1993'te bu enstitü kurulduğu zaman, kanunda eklerinde vardı ve burası için biz, tıpkı diğer pek çok enstitümüzde olduğu gibi mesela Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünde olduğu gibi Prof. Doç, Yrd. Doç vb akademik kadroları ihdas etmiştik. Ve maksadımız sadece Türkiye için değil orta doğuya ve İslam dünyasına uzman ihraç edebilmektir. Sadece İslam dünyası değil, Müslüman insanları burada eğiteceğimiz için büyük ölçüde batı dünyasına da yine bu araştırmacıyı ihraç edebilmek içindi. *Bunun gerçekleştirilmesi için benden sonra görev yapan arkadaşlarım yeterli biçimde gayret gösteremediler*. İdari yönetim de buna, bundan önceki sayın rektörümüzden önceki arkadaşlarıma ki her ikisini de tanırım, hatta üçünü de tanırım, Namık hoca da dâhil olmak üzere Namık hocayla da açık açık konuştuğum için burada ismini telaffuz etmekte hiçbir mahsur görmüyorum, bu enstitüye gereken ihtimamı gösteremediler. Daha doğrusu dekan arkadaşlarımız da bu konuda çok ısrarcı olmadılar. Benim istirhamım lütfen, sayın rektörüm, Mehmet hocam buna siz sahip çıkın. Çünkü gerçekten bu iş ulvi bir iş. Bakınız DBAE, biraz önce hocamız ifade etti; sadece ikinci

sömestrde, 17 Şubat 2011'de başlayarak 5 tane konferans düzenlemiştir. Ve bu konferanslarda biraz önce kendisinin de ifade ettiği gibi *Çağımızda Din Anlayışları, Tarih Boyunca Müslüman Yabudi İlişkileri, Post Modern Dünyada Din Bilim İlişkileri*, bugün bendenizin konuşması *Çağımızda İslam Düşüncesinin Sorunları* ve bundan sonraki toplantı, bu yılın sonuncu konferansı *Batının Kur'an Algısı*. Bütün bunların tamamı, netice itibarıyla şu anda içinde bulunduğumuz bir çıkmaza çözüm arayan çalışmalardır. Mesela bendeniz bugün sayın enstitü müdürümüz bana ilk teklifi yaptığında bunu akademisyenler olarak yalnızca ilahiyatçılar arasında yapacağım bir konuşma olarak düşünmüştüm. Ama bugün buraya geldiğimde görüyorum ki ne kadar güzel düşünülenin de fevkinde bir yelpaze genişlemesi var. Ve böyle olunca üstelik programa da baktığımda bir önceki toplantı bir önceki konferans, benim bugün bir anlamda ilklerin de şeyi oldu. Benim ilk öğrencim akademide, akademisyen olarak Prof. Dr. Mehmet Şeker Yüksek Okulda, geçen hafta konferansı veren Prof. Dr. Hasan Onat da benim ilk asistanım. Prof. Dr. Hasan Onat sonra telefonla da konuştum, kendisi post modern dünyada din-bilim ilişkilerinde benim üzerinde duracağım, biraz da bizim dışımızda yani İslam dünyasının dışında oluşan olguların İslam dünyasına etkilerini de gündeme getirmiş olduğu için bugün ben yapacağım konuşmada bizim dışımızdaki yani harici etkiler üzerinde, dış dünyanın bizde uyandırdığı sorunlar üzerinde pek durmayacağım. Yalnız burada bu vesileyle yine bir İzmir'imizin şansısıdır. Mehmet Şeker Hocama ben hatırlatmış olayım, şu anda Ege üniversitesinde Türk Dünyası Araştırma Enstitüsünde kadrosu olan Prof. Dr. Nadim Macit'in yakında yayınlanacak birkaç eseri vardır ki gerçekten benim kanaatimce bir vesileyle ona da enstitüde bunları anlattırmakta yarar vardır diye düşünüyorum. Mesela onun Küresel Güç Politikaları: Türkiye ve İslam¹ başlıklı eseriyle Dünya Kurmak, Eylem ve Değişim & İslam Dünyasının Geleceği² başlıklı çalışmaları hakikaten son dönemlerde bu meselelere kafa yoran bir akademisyenin feryatları olarak değerlendirilebilir. Bu feryatları dediğim gibi bir anlamda Türkiye'deki insanları da ya da İslam dünyasındakileri de bir anlamda sarsmak için, Pakistanlı araştırmacı yazar Dr. Faruk Selim, gönderdiği bu elektronik postada, şunları söylüyordu: **Müslümanlar neden güçsüz?** O, güçsüzlüğün sebebi olarak da eğitimsizliği görüyordu. Çünkü diyordu ki Faruk Selim, Pakistanlı bir arkadaşımızdır, çok iyi bir insandır, benim şahsen de tanıdığım bir kişi, Avrupa'da bir toplantıda beraber olduğumuz bir konuşmacı.

Diyordu ki Faruk Selim; Hıristiyanlar, Yahudiler yaptıkları eğitimde araştırmacı, sorgulayıcı ve yaratıcı bir metodu kullanmaktadırlar. Bunun için daima ulaştıkları sonuç itibarıyla bizim hoşumuza gitmese de, ulaştıkları sonuçların bir çoğu ahlaki olmasa da netice itibarıyla egemen dünyanın egemen gücü

¹ Sarkaç Yayınları, 2011.

² Berikan Yayınevi, 2009.

olmalarına fırsat tanıdığı için sonuç alan çalışmalardır. Bu çalışmayı bunlar nasıl sağlamaktadır? Batı dünyası hemen istisnasız bir ortalamaıyla söyleyecek olursak milli gelirlerinin % 5 tutarında bir oranı ARGE'ye harcamaktadırlar. Yani araştırma geliştirmeye bütçenin % 5'ni tahsis etmektedirler.

Peki pek çoğu petrol zengini olan Müslüman dünya nasıldır. Müslüman dünya ARGE'ye sadece GSMH'nin binde ikisi oranında pay ayırmaktadır. Ve bu ayrılan pay netice itibariyle ezbere dayalı bir eğitim modelini benimsemiş olan bir dünyada araştırma ve geliştirmeye harcanacak bir para olmanın yanında sadece, o ezberlenmiş olan bilimin daha iyi sergilenmesi daha göz alıcı daha güzel sergilenebilmesi için birtakım teknik yolların cilalanmasına, bulunmasına demiyorum bakınız, icadına falan da demiyorum, mevcut olan Batının uydurduğu tekniklerin cilalanmasına, pazarlanmasına ayrılmaktadır. Ve üstelik İslam dünyası yapısı itibariyle okumak ve araştırmaktan ziyade dinlemeye ve kendisine anlatılanlara uymaya alıştırılmış olduğu için bilginin yaygınlaşması ve yayılması da pek mümkün olamamaktadır. Çünkü bilgiyi yaygınlaştırabilmek, yayabilmek için sizin de okuyazar olmanız şarttır, anlatım değil. *Oysa yaşadığımız dünyada gelecek, doğrudan doğruya bilgiye dayalıdır. Ve geleceğin egemenliği bilgi toplumlarının olacaktır.* Nitekim bunu hiç mübalağa etmeden söyleyelim ki son çeyrek yüz yıldır çok açık bir biçimde görüyoruz. Hele hele Batı dünyasında demir perdenin ortadan kalkmasından ve komünizmin bir savaş tehlikesi olarak ortadan çekilmesinden sonra artık egemenlik tek kanatlı olarak doğrudan doğruya bu gücün eline geçmiştir. Ve dolayısıyla artık bunlar elde ettikleri bilgiyi çok rahatlıkla pazarlayabilmektedirler.

Çağımızda Dinin Popüler Hale Gelmesi

Ve dolayısıyla egemenlik tek gücün eline geçtiği andan itibaren de nedense birden bire son çeyrek yüzyıldır 30 yıla yaklaştı ama çeyrek yüzyıl diye yuvarlak olarak söylüyorum, insanlığın mensup olduğu dinler birden bire gündemin üst sıralarında yer almaya başlamıştır. 1950'li 1960'lı yıllarda ikinci dünya savaşından sonra Hıristiyanlık, Yahudilik ve diğer dinler fazla sorun değildi, bunların hepsi vardı. Ama özellikle 1980'li yıllardan bu yana, bilginin doğrudan doğruya egemenliğini ilan etmeye başladığı yıllardan itibaren dinlerin de konuşulma oranı arttı. Gündemdeki yeri çok fazlaştı ve bu gündemdeki yerlerinde de daha doğuş dönemlerinde olduğu gibi günümüzde de dinler insanlık için bazıları tarafından bir sorun olarak tekrar konuşulur hale geldi.

Aynı zamanda bu bahsettiğimiz dinlerin gündeme çok fazla oturmasının önemli taraflarından biri biraz önce ifade ettiğim gibi bu noktayı tekrar tekrar zikrediyorum, çünkü hakikaten düşüncenin yeni bir devinim kazanması açısından çok önemli bir nirengi noktasıdır; Doğu bloğunun yıkılması. Bu noktadan itibaren bütün dinler dediğimiz gibi gündemde çok fazla

yer tutuyor. Ama nedense değerli arkadaşlarım, nedense İslamiyet bu dinler arasında olması gerektiği halde düşünce gücüyle ya da düşüncedeki zenginliği dolayısıyla değil, sadece ve sadece güce dayalı ve toplumun her kesiminin ürkütüleceği bir biçimde ifadelendirilen terör ile özdeşleştirilmektedir.

Eğer bir din düşünceden tamamen apayrı bir biçimde sadece güce dayalı olarak terörle ifadelendirilmeye başlamışsa bunun arkasından bazı şeyleri düşünmek ve araştırmak lazımdır. Bazı kesimlerce el-Kaide'yle ancak eşdeğer hale sokuluyoruz. Bazı kesimler de biraz daha insafılı davranarak model ülkeler kendilerine ihdas ediyorlar işte Türkiye gibi Malezya gibi kısmen Endonezya gibi **ılımlı İslam** diye ne olduğu belli olmayan bir terimi kullanmak suretiyle ılımlı İslam modeli üzerinden İslamiyete, Müslümanlara yüklenmektedirler. İşte sanıyorum, asıl üzerinde durmamız gerekli olan ve cevap bulmamız icap eden hususlardan biri şu, bir bu soru. Ve bu soruya da biz sanıyorum ki muhtemelen İslam dünyasının düşüncesini ihya etmeden bir yere varmamız ve cevap bulmamız da mümkün olmayacaktır. Neden böyle söylüyorum, çünkü çok değerli bir araştırmacı, bir Batılı, Hıristiyan bir araştırmacı Colin A. Ronan, kitabı tübitak tarafından da tercüme edilerek basılmış olan Colin A. Ronan *Bilim Tarihi* adlı eserinde aynen şu ifadeleri kullanıyor, doğru bir tespit;

Bilim tarihi, İslam kültürüne mensup düşünür bilgin coğrafyacı, doğa bilimcisi ve bekimlerin insanın doğa âlemi hakkındaki bilgi birikimine önemli katkılarda bulunduğuna şüphe bırakmamaktadır. Bu onların geç dönem orta çağ batı dünyasına verdikleri mirasın bir kısmıdır. Diğer kısım ise daha önce gördüğümüz gibi Yunan bilim eserleridir. Bu eserler bazen doğrudan doğruya bazen de İslam kültürünün kalburundan süzülerek batıya geçmiştir. İlk Müslümanlar ve bütün İslam dünyası bilimlere üzerine çalışmış ve önemli katkılar getirmiş(ler)se de başarıları bir müddet sonra durmuş ve modern bilime hiçbir zaman ulaşmamış(lardır)tır.

Neden? Çünkü hemen her vesileyle gündemde olmasına, üzerinde konuşulmasına ve hakkında herkes tarafından ahkâm kesilmesine rağmen günümüzde bile hala en az tanınan en çok yanlış tanınan (en az) çok hatalı olarak (anlatılabilen ama çokça yanlışlar üzerinden) anlatılan ve yanlışlıklar üzerine bina edilmeye çalışılan bir din ile karşı karşıyayız da ondan. İslamiyeti bilmiyoruz değerli arkadaşlar. İslam düşüncesini ise hiç bilmiyoruz. Ve İslam düşüncesiyle alakalı da maalesef üzülmeye ifade ediyorum, herhangi bir sancımız da yok. Bu tehlikelerden kaynaklanıyor, *çünkü bu tehlike dinin çok fazla görünür kılınmış olmasından ve dünyevileştirilmiş olmasından kaynaklanıyor.* Oysa din insan zihni içindir. İnsan zihninin yeniden keşfedilerek birtakım şeyleri ortaya çıkarmasından ibarettir.

Sevgili arkadaşlar! Prof. Dr. Watt'ı, 1985 yılında İzmir'deki pek çok arkadaşım gayet iyi hatırlar. Türkiye'ye geldi ve Birinci İslam Araştırmaları

Sempozyumunda çok da güzel bir konuşma yaptı. İslam dünyasında hakkında çok şey yazılmış olan ve hakkında yine çok şey söylenen ve Batı dünyasının da çok iyi tanıdığı bir İslam araştırmacısıdır. Kendisi 1948'de *İslam'da Kazza ve Kader* konulu doktora teziyle ilk akademik çalışmasını yapmıştır. Sonra ölünceye kadar da çok sayıda İslam dünyasıyla alakalı çalışmalarda bulunmuştur. İşte *Mubammed Mekke'de, Mubammed Medine'de* vb eserler. *İslam Felsefesi* ve ama esas olarak da, bana göre onun en değerli eseri ki kendisi öyle söylemişti. Benim 1981'te Türkçeye çevirdiğim *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri* çok önemli bir eser. Ve Prof. Watt, 1974'te kendisiyle İngiltere'de görüştüğümüzde aynen bu ifadeyi söylemişti. **Neden siz İslam düşüncesinden kaçırıyorsunuz** sorusunu sormuştu? Şimdi İslam düşüncesi dediğimiz zaman acaba burada tefekkür'l-İslamî'yi mi anlayacağız, yani İslam'ın fikir tarihini mi anlayacağız, yoksa doğrudan doğruya fıkhu'l-İslamî'yi mi anlayacağız, yani İslam fıkhını mı anlayacağız veya kelamı mı anlayacağız ya da mezhepler tarihini mi anlayacağız. Doğrudan doğruya Batı dünyasına baktığınızda bir Hıristiyan diniyle alakalı Hıristiyan düşüncesini kullandığınız zaman karşınıza çıkan terim, şablon doğrudan doğruya *İncil etrafında oluşan kültürün sizi ulaştırdığı nokta akla gelmektedir. Biz Kur'an etrafında oluşturulmuş olan kültürümüzün bizleri nereye ulaştırabildiğini bugün biliyor muyuz?* Birtakım (mahfiller) meclisler/toplantılar olduğunda sadece Farabi'nin, İbn Sina'nın ya da Beyruni'nin ya da Ebu Bekir Razi'nin vb. Bir takım isimlerin kendi dönemlerinde buldukları, icat ettikleri bir takım aletlerden ya da görüşlerden söz ediyoruz. Peki, onların hayata çevrilmiş şekli üzerinde niye durmuyoruz? Çünkü kendi özgür irademize kavuşamadığımız için duramıyoruz. Kendi özgür hayatımıza bir anlamda ulaşamadığımız için bir şey söyleyemiyoruz. Neden? Çünkü tıpkı İslam dünyasındaki Hz. Peygamber (sav)'e muhatap olan ilk Müslümanların yaptığı gibi atalarımızın izine son derece bağlıyız. Dedelerimiz, babalarımız, soyumuz-sopumuz gördüklerimiz veya inandığımız isimler, efendilerimiz, hocalarımız, şeyhlerimiz, müşitlerimiz bize neyi söyledilerse sorgulamadan ona uymak gibi bir hastalığımız bulunduğu için bu hastalık ile sizin düşünceni ihya etmeniz ve aydınlatmanız mümkün olmaz. Oysa daha baştan itibaren, ilk vahiyden itibaren Rasulullah bize örnek olmalıydı. Bazıları için oldu. Çünkü Rasullullah daha ilk vahyi aldığı andan itibaren bir şüphe içerisine düştü. O şüpheyi Hz. Hatice'nin yanına geldiğinde Hz. Hatice izale etti. Nasıl? Ona deliller ileri sürerek ikna etti. Kuran-ı Kerim'in metodu bu. Kuran-ı Kerim size birtakım meseleleri söylüyor, teklif ediyor ve o teklifle alakalı bir takım delilleri de birlikte getiriyor. Kabul edersiniz ya da etmezsiniz. Kabul ederseniz kendiniz hidayete ermiş olursunuz. Yani doğru yolu bulmuş olursunuz. Kabul etmezseniz ikna olmazsanız o zaman ikna olacak diğer yollara başvurursunuz. Bunun için zaten Kuran-ı Kerim daha baştan itibaren düşünce, akıl ve bilgi arasında çok ciddi bir bağlantı kuruyor. Bir kere itham ettiği zaman

karşısındaki varlığın akil olmasını istiyor. Akli olmayan adamın bu itham ile herhangi bir münasebeti ve bağlantısı yoktur. Akıllı olup da kendisini akılsız gibi gösteren ise doğrudan doğruya yine Kuran-ı Kerim'in ifadesiyle hamakatin içerisinde düşmüş olan bir adamdır. Bu bir ahmaklıktır.

Neden? Çünkü netice itibariyle akıllı olan insanın kendi aklına yön verecek olan bilgiyi de elde etmesi bir yetenek olarak kendisinde vardır. Nitekim sahabe dönemini bir yana bırakıyorum, çünkü sahabe dönemi hakkında da konuşulacak çok şey var, ama burada meslektaşımız olmayan pek çok sevgili dostlarımız da bulunduğu için birtakım teknik teferruata girerek onların zamanını çalmak istemiyorum. Sahabe dönemini geçelim, çünkü o dönem oldukça tartışmalı ve aslında bunu çözmemiz lazım, Allah ömür verirse önümüzdeki sene de yaşayacaksak ben Mehmet Hocadan rica edeyim, bir gün bizim fakültede sadece kapalı kapılar ardında bir seans yapalım, bir boğazlaşalım, hesaplaşalım ve orada gerçekten bu meselede birtakım, bizim meslektaşlar olarak ilahiyatçılar olarak içine düştüğümüz yanlışlıkları da açık yüreklilikle tartışalım. Korkumuzdan ya da utancımızdan ya da tembelliğimizden gündeme getiremediğimiz acaba yanlış mı anlaşılırdı diye korktuğumuz birtakım meseleleri çıplaklıkla tartışalım. Bunları bir çözüme ulaştıralım. Belki yarına bırakacağımız, gelecek nesillere bırakacağımız birtakım açılımlar olabilir, düşüncüyü açacak yollar olabilir. Ama bu yolları bırakalım biz, İslam'ın kendi içerisindeki mezhepler tarihçisi olarak benim düşüncenin parçalanmasıyla bazılarına göre, ama bana göre düşüncenin çeşitlenmesi ve büyümesi, zenginleşmesiyle alakalı, İslam düşüncesinin zenginleşmesiyle alakalı dönemlerin içerisinde ve onların sonucuna bağlı olan bir döneme gelelim.

Bizim tarihimizde, İslam tarihinde H. 4. asır dediğimiz, hicretin daha ikinci yüzyıldan başlayan yani miladi 8. yüzyıldan başlayan ve o dönemlere kadar devam eden 11. yüzyıla kadar devam eden müthiş bir gelişme dönemi var. Düşüncenin inşa dönemi ve düşüncenin dünyayı aydınlattığı bir dönem. Bu dönemi küçümsemeyelim değerli arkadaşlar, bu dönem fevkalade önemli. Çünkü aynı dönemde Batı dünyasında atın ağzında kaç tane dişin olduğunu adamlar Aristo'nun kitabına bakarak bulmaya çalışıyorlardı. Deney dediğimiz Batıyı Batı yapan analitik düşünce dediğimiz sorgulama orada yoktu, Batı dünyasında. Ne zaman ki Aristo'nun aşılmaz bilim otoritesi olma gibi o, aşılmazlığını yıktılar, onu aştılar o zaman aydınlanma dediğimiz, Batının Rönesans dediğimiz dönem oldu. Biz bu dönemi çok önce İslam düşüncesinde yaşadık. Bir kere İslam düşüncesinde önemli olan bir husus vardı, Batının bu sıkıntısıyla karşı karşıya değildik. Çünkü İslam dünyasında ilimde aşılmaz tek otorite Allah'tır. Onu hiçbir varlık aşamaz. Bunun içindir ki İslam dünyasında acemisi de en çok âlimi de bir şey yazdıktan sonra her bölümün sonuna "v'allahü a'lemü bi's-sevap" der. Daha iyisini Allah bilir. Bu gelişmenin önünü

açan bir adımdır. Düşüncenin ufku böyle açılır. Ben bu kadarını bulabildim, bundan sonrası sana aittir. Tıpkı A. Einstein'ın yaptığı gibi ya da Kuantum Fizikinde karşılaştığımız gibi. Düşüncede, ilimde nihai bir çizgiyi koyamazsınız. İşte değerli rektörüm burada, tıp sahasının çok önemli isimlerinden biri. Tıp dünyasında artık bilginin ömrü altı ay bile değil. Bilginin ömrü altı ay bile sürmüyor. Fizikte kanunlar dediğimiz değişmez dediğimiz kanunlar, bugün en kabadayısı beş yıl sonra değişime uğruyor. Onun için bilginin tarifi, ilmin tarifi de değişti. Değişmez olmaktan çıktı, yanlışlanabilir şekle sokuldu. İşte İslam dünyasında da daha baştan itibaren yanlışlayamayacağımız tek varlığın Allah olduğu bilindikten sonra peygamber de dâhil olmak üzere bütün geride kalanların tamamı kendi gelişmişlikleri düzeyinde doğrulanabilir yada yanlışlanabilir hale sokuldu. Bunun ölçüsünü de ben koymadım, biz koymadık, Allah koydu. Kuran-ı Kerim'deki ölçü bu, bunu ortaya koyduktan sonra bana düşen nedir?

Bana düşen bundan sonraki husus, aklın Allah tarafından diğer yaratılmışlardan farklı olarak bana verilmiş olmasının sebeplerini bulmaya çalışmak. Bu sebepleri bulduğunuz zaman düşüncenin önündeki bütün engelleri de kaldırarak yeni yolları, yeni pencereleri açma imkânı ortaya çıkar. Diyor ki İmam-ı Azam ve arkasından İmam Maturidi, Kuran-ı Kerim, mademki, düşünmek, tefekkür etmek ve ibret almak sözlerini, kavramlarını sayfaları arasında çok sık kullanıyor. O halde bu meselenin neden böyle olduğunu değerlendirmek zorundayız. Biraz önce ifade etmeye çalıştım. **Kuran-ı Kerim'de takip edilen metot ikna ve telkin metodu. Hiçbir şey Allah böyle söylediği için doğrudur, Allah söylediği için güzeldir, Allah söylediği için yanlıştır tarzındaki peşin bir kabul Kuran-ı Kerim'in kabul etmediği, şiddetle karşı çıktığı ve ataların yolu diye ataların sünneti diye inkar ettiği bir husustur ve savaştığı bir husustur.** O halde yapılacak olan şey nedir? *Yapılacak olan şey aklın bakemliğiyle doğruyu ve sağlamı bulmak.* Diyor ki İmam Maturidi, akıl, Allah akli yararlı ve zararlıyı belirlemede, iyi ile kötüyü ayırt etmede kullanılması gerekli bir araç olarak yaratmıştır. Dikkat buyurun yani ben söylediğim için Allah söylediği için iyidir demiyorum. Sadece onun iyilik ve kötülüğünü ayırmada kullanacağınız bir araçtır diyor. Ve devam ediyor, en önemlisi diyor akıl, insanın Allahın ayetlerini yani evreni anlamaya ve sırlarını çözmeye muktedir kılan insan yeteneğini ifade etmektedir. Şimdi böyle olunca değerli dostlar, eğer varlık âleminde gördüğümüz, eşya olarak ya da kavram olarak bütün nesnelere benim aklım tarafından, doğruyu eğriden ayırt edebilme gücüne ulaşmış selim akıl tarafından yani sağduyu dediğimiz akıl tarafından kavranılma durumunda ise o takdirde yapılacak olan iş benim sorumluluğuma ve benim kendi özgür irademe yeniden kavuşturulmam olacaktır. Oysa biz H. 4. yüzyıldan itibaren Eş' ari kelamının Eş' ari düşüncesinin egemen kılınmasından

İtibaren kendi özgür irademizi ve sorumluluğumuzu bıraktık ve Allaha havale ettik. Ve bir kader telakkisi yarattık ki evlere şenlik. Allah'ın yazdığı bozulmaz gibi divanenin arkasına sığınarak başımıza gelen işlere tevekkül göstermeye başladık. Ve artık orada herhangi bir suret ve şekilde düşüncenin gelişiminden veya oluşumundan söz edemez siz. *Oysa başıma gelen şeyi yaratan da benim.* Allah'ın yaratıcılığının ontolojik olarak daha yaratılışla beraber başlayıp bir proses halinde devam ettiği o onun gücüyle, kudretiyle alakalı bir oluşumdur. Bu mesele çok uzayabilir, işin teknik tarafı dolayısıyla bunu yine inşallah bir başka konuşmaya bırakalım ama şu husus üzerinde duralım ki Allah'ın ayetleriyle akıl arasındaki ilgi ve ilişkinin fevkalade önemli olduğuna dikkati çekelim ve şunu söyleyelim;

Denir ki Allah ile insan arasında iki çeşit haberleşme vardır: Biri sözlüdür. Her iki taraf da yani Allah da insan da insanın kullandığı dili kullanarak meramını anlatır. Nitekim cenabı Allah da ayetini gönderdiği zaman o ayeti muhatap alan insanların dilini kullanarak meramını anlatmıştır. İnsan da buna cevap olarak onu kabul etmiştir ya da yeni sorular yönelterek yeni ayetlerin nüzulüne ortam hazırlamıştır. İkinci konuşma şekli ise, sözsüzdür deniyor, düşünce tarihindeki açıklamalarda, kelimada. Allah, evrenin yani tabiatın ayetlerini ki Kuran-ı Kerim'de bu manada geçen ayet kelimesi doğrudan doğruya varlıktaki değerler anlamına gelir, deliller anlamına gelir, insan da vücudunun hareket ve işaretlerini kullanarak meramını anlatabilir. Allah bir ağaç yaratır, ağacın üzerinde bir çiçek yaratır, o çiçekten size şifalar yaratır ya da farklı şeylere cevap olmak üzere ona birtakım özellikler verir. Onun sözü o tarzda tecelli eder. Siz onu araştırırsınız, bu falan işe yararlıdır dersiniz şu hayvan bu iş için biçilmiş kaftandır diye bir hükme ulaşırsınız. İşte bu da sizinle Allah arasındaki sözsüz konuşmadır, herhangi bir kelime olmadan. İşte düşüncenin gelişmesi ve varlığın benim emrime müsahhar kılınmış olan evrenin çünkü evren Allah tarafından insana müsahhar kılınan bir değerdir, o zaman evrenin benim tarafıma, bana müsahhar kılınmış olmasının değer hükmü haline gelmesinin yolu da bu anlamda akli kullanmaktan geçmektedir. Ve o ayetlerin değerlerini vererek bu işi yapabilirsiniz. Bunu yaparsanız, o değerleri bozmadan işte çevrenin özelliklerine dikkat ederek, insanlara zarar vermeyerek, bütün varlıkların eşsiz olduğunu insanın eşrefi mahlukat olduğunu düşünerek, onu öldürmeden ona zarar vermeden ona kötülük etmeden hakkında dedikoduda bulunmadan bütün varlık âlemini sevmekle Allah'ı sevmek arasında bir terazi kefesindeki eşdeğerliliği sağlayarak yaşamayı bir sanat haline getirebilerseniz, işte Allah'ın insanın olmasının ve gerçekleştirmesini istediği model bir ahlak toplumunu bilgi toplumunu oluşturmuş olursunuz. Biz bugün bu yolu yeniden açmak zorundayız. Bunun için elimizde imkânlarımız var. Bir büyük

malzememiz var, bir büyük hazinemiz var. *Bu geçmişin bu gözle yeniden tabli edilmesi, araştırılması, değerlendirilmesi ve teklif edilmesi lazım.*

Yeni şeyler söylemek lazım. Dinde yeni şeyler söylemek, zorunlu olarak insanlıkta insanlık dünyasında dinin tazeliğini ve canlılığını korumasının işaretidir. Hz. Peygamber zamanında söylenmiş olanı bugün tekrar söylemiş olmak fazla bir mana ifade etmez. Eğer o söz bugün size yeni bir pencere açıyor ise o zaman değer kazanır. Ama peygamber şöyle yapıyordu, ben de böyle yapmalıyım dersiniz, siz o zaman insanlığı ve kendinizi 1400 küsur yıl geriye götürmüş olursunuz. Bu ise atalarının yolunu ataların izini takipten çok daha kötü Allah'ın sözüne bir ihanet olarak değerlendirilir. İşte düşünceyi karartan, İslam'ın yüzünü karartan ve İslam'ı cümle âleme mahcup kılan da böyle bir manzaradır. Bunun yolunun mutlaka açılması lazım. İnsanın edilgen olmaktan çıkarılıp doğrudan doğruya ontolojik olarak sağlam bir varlık olduğunu ve güçlü bir varlık olduğunu yeniden ele almak ve ortaya koymak lazımdır. Hâsılı değerli dostlar, düşüncenin İslam düşüncesinin sorunları sandığımızdan çok daha fazla, ama ben sadece çok önemli olan düşüncenin ihmal edilmiş olması ve insan özgürlüğünün kaybedilmiş olduğuna dikkat çekmeye çalıştım. Mehmet Hocam biraz uzadı, kusura bakma. Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum. Lütfen sorusu olan arkadaşlarıma da bilebildiğim ölçüde, vaktinizi çok israf etmeden, soru cevap faslı tanıyalım.

Soru-Cevap Kısmı

Prof. Dr. Ali İhsan Yitik: Hocam teşekkür ediyorum öncelikle. Ben iki şey sormak istiyorum (çok zor olmasın). Birisi bu dinin son dönemlerde çok konuşuluyor olması yahut dinlerin çok konuşuluyor olması, bu tamamıyla size göre kendiliğinden ortaya çıkan bir olgu mudur? Dinlerin insani problemlere koydukları çözümler veyahutta insanların en azından başka ideolojilerde beklediklerini bulamayışlarından ötürü dine yönelmeleri midir? Yoksa batının bu yöndeki politikalarının yeniden yürürlüğe konulması mıdır? Birinci sorum bu. İkinci sorum hocam, biraz konuyla alakalı değil ama. İkinci soru da bu İslam dünyasındaki donuklaşmayı haklı olarak Eş' ari düşüncesinin İslam düşüncesinde yegâne düşünce tarzı olarak kabul edilmesi olarak tanımladınız. Bugünkü geri kalmışlığımızla, bugün İslam dünyasında Eş' ari düşüncesinin etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Yoksa nasıl açıklayabiliriz bu durumu?

Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı: Teşekkür ederim Ali İhsan Hocam. Şimdi son sorudan başlayayım. Çünkü böyle bir bağlantı kuracağım. Eş' ari düşüncesinin İslam dünyasında egemen hale sokulmuş olması bana göre önemli sorunların birinci sırasını teşkil ediyor, birinci sıra, ikinci demiyorum. Gerçekten o düşünceyi bu manada itham ediyorum. İmam Eş' ari bunu bilerek mi yaptı? Yoo hayır. Bu söylediklerimizden kesinlikle bir büyük zatın ithamı vs anlamı da

çıkarılmasın. İmam Eş 'ari'nin bu görüşleri ileri sürdüğü dönemde de İslam dünyası belki bugünkünden çok daha farklı ve çok daha sert bir biçimde siyasi mücadelelerin içerisindeydi. O mücadelelerde de tabii Müslümanların o dönemlerden itibaren önemli korkuları baş göstermişti. Daha çok erken dönemlerden itibaren başlayan bu korkular. Daha ilk Hz. Osman zamanında başlayan fitneden itibaren, bütün Müslümanların önünde korku, Hasan-ı Basri'de çok açık bir biçimde bunu görüyoruz, daha sonra İbrahim en-Nehai'de de bunu görüyoruz, bahsettiğimiz dönemler h. 110'lu yıllar. Yani 90-110'lu yıllarda, o dönemlerde bunu çok rahatlıkla görüyoruz. Neydi bu korku? Fitne dini ortadan kaldıracaktır. Şimdi fitnenin bertaraf edilmesiyle dinin yaşatılmış olmasını eşdeğer olarak gördüler.

Dinin yaşatılması derken de kastedilen husus şuydu; herkesin kendi içerisinde kendi kabuğuna çekilerek, günde beş vakit namazını kılmak, orucunu tutmak, zekâtını vermek. Bunun ötesinde bakınız ne zaman çarpılma başladı? İslam dünyası yukarıdaki medeniyetlerle Sasani medeniyetiyle, Hıristiyan medeniyetiyle ve Yahudi medeniyetleriyle karşılaştığı andan itibaren başladı, Güneydekiler değil. Çünkü Suudi Arabistan'da Necran Hıristiyanları ve Medine'deki Yahudilerin kültür olarak medeniyet olarak yukarıdakilerle yani Kuzey bölgesindeki Hıristiyan ve Yahudi medeniyetiyle çok fazla ilgisi yoktu, bağlantıları da yoktu. Şimdi o zaman bu işler başladı ve o zaman deyim yerindeyse İslam kültürü üzerindeki İslam düşüncesi üzerindeki sarsıntılar da ortaya çıktı.

Çünkü bizim İslam hukukumuz Müslümanların mağlubiyeti üzerine bine edilmemiştir Ali İhsan Hocam, sen dinler tarihi hocasısnı bunu çok yakinen bilirsin. Bizim fıkımızdaki bütün hükümler neredeyse bize bağlı olan yani hükmümüz altındaki insanların nasıl yönetileceğine dair olan hükümlerdir. Cizyeden bahseder, haraçtan bahseder, en basiti iki vergi hukukuyla alakalı şey söyleyeyim. Ama Müslümanlar cizye ödeyecek duruma geldilerse şöyle yaparlar diye, ne Kuran-ı Kerim'de bir hüküm var, ne de daha sonra ulamanın görüşlerinde böyle bir hüküm var. Böyle olunca siyasi açıdan egemen güçlerle karşı karşıya kalınmamak açısından en azından dinin kaybedilmemesi bakımından ona sınıksı sarıldı. Eş' ari düşünce bunu ileri sürdü. Ama bunun yanlış olduğunu daha aynı dönemin farklı coğrafyasında yaşayan iki isim çok açık bir biçimde ortaya koydu. Başta İmam-ı Azam, onun din ve şeriatla alakalı el-Âlim ve'l-Müteallim'deki ifadeleri, benim kanaatimce bugün bizim İlahiyat Fakültelerinde bir sömestr ders olarak okutulmalıdır. Bir sömestr diyorum, bakınız orada sadece iki sayfadır. Ama orada din ve şeriatın, daha İmamı Azam'ın yaşadığı yani 8. yüzyıldaki yorumlarının bugün bizi nasıl böyle iğnelemesi ve coşturması gerekli olan ve yeni yollar aramaya coşturması gerekli olan bir hüküm olduğu kabul edilmelidir. Böyle olmasına rağmen, yöneticiler

için sakın böyle suçu bir tarafa yüklüyorum diye düşünmeyin ama yönetici o zaman için son derece yerindedir, demokrasi falan yok İslam dünyası o günkü durum içerisinde bir kabile sistemi vardır sevgili kardeşim. Kabile sisteminde kabile reisine sadece daha önce cahiliye dönemindeki Arap adetlerini bırakarak Müslümanlığa kazandırdığı yeni yaşama biçimi içerisinde yürütmeyi söyler. Yani işi ehline vermek, adaletle hükmetmek, bunlar çok önemlidir ve istişare etmek. Bu üç hususu yerine getirecektir. Bu üç hususu yerine getirdiğin zaman yine kabile reisinin azledilmesi diye bir hüküm bizim İslam hukukumuzda yok. İşte hadisçilerimiz burada. Gayri adil olsa bile başınızdaki imama sizi Allaha itaatsizliğe sevk etmediği müddetçe itaat edin. Nedir? Yani onun zulmüne de katlanın, onun adaletsizliğine de katlanın vs. Bu anlayış, Eş'ari anlayışı bakınız kendisinin itikatta imamı olduğunu ileri sürdüğü Osmanlı. Osmanlıyı biliyoruz, amelde Hanefi, Türklerin çoğunluğu, itikatta da İmam Maturidi'ye bağlı. Böyle olduğu halde Osmanlı medreselerinde bizim Eş'ari kelamı okutulmuştur Ali İhsan. Bu bizim için tabii çok ironik bir durum çok. Gerçekten cesaret kırıcı bir durum. Neden bu böyle yapıldı? İmam-ı Azam'ı okuyor, İmam Maturidi'yi okuyor, arkadaş akıl ile doğruyu, eğriyi bulacaksın diyor, bu yaratılmış âlemdaki her bir nesne Allah'ın ayeti olarak senin araştırmacı, yaratıcı ve üretici icap eden işler için diyor, birer araçtır, vasıta, bunu bul diyor, yani deyim yerindeyse atomu bul diyor, çipi bul diyor, ya bugün ne ehem bir şey, çipi almak için bilmem dünyanın parasını veriyoruz, bir ton buğday satıyoruz bir bilgisayar alabiliyorsun, misal olarak söylüyorum, bunlar abartılı da olabilir, doğru da. Bu işi bana havale etmişken Allah, ben "bu işi sen yap" diyorum Allaha havale ediyorum.

Sevgili arkadaşlar, mutlaka hocalarınız okutmuştur. Ben Ankara'da 1970'li yıllarda sınıfa girdiğimde fakültede, rahmetli hocam Tanci, onun asistanıyım. Muhammet Tanci'nin ve o derslerini Arapça anlatırdı, ben de çeviriyordum öğrenci arkadaşlarımıza. Tanci hoca, Muaviye dönemiyle alakalı birtakım şeyleri söylerken, Haricilerden bir grubun yakalandığını içeri tıkdığını ve onların bir süre sonra da kellelerinin kapının önüne asıldığını söyledi. Hariciler bakınız, bunlar beş vakit namaz kılar ve bizim kültürümüzde yani İslam kültüründe, tarihlerde ibadetlerinden dolayı alınları nasır tutmuş, dizleri bilmem nasır tutmuş son derece muttaki, musalli isimler olarak bilinir, ama yobazdır denir, ne bileyim mutaassıp insanlardır denir, yeni tabirle radikaldir diye söylenir. Tanci hoca bunu anlattı, bu bir tarihi vaka, ben o zaman bilmiyordum. Yani doktora tezimi yapmış olmama rağmen bu olayı bilmiyordum. Çünkü bu istisnai bir olay, onu bir kaynaktan bulmuş hoca. Ben bu kısmı çevirmediğim. Talebe "ulan bu hariciler böyle şey". Yani Korktum. Talebeye şey olur, falan, yalan yanlış yapıyorum diye. Hoca aslında Türkçe bilirdi, anlatacak kadar. Bana hemen eğildi kulağıma, niye, dedi çevirmedi dedi.

Ben kızardım tabii, ne yapacağımı bilemedim tabi talebenin karşısında olan bir olay. Ve sonra çevirdim bu cümleyi bu tarzda diye.

Nitekim beklediğim tepki oldu. Talebelerden bir ikisi olur mu öyle şey dediler. Hoca dedi ki daha bitmedi, bir süre sonra dedi işte halifenin adamları çıktılar, o başların yanında bu işte bu Allah'ın takdiridir dediler, kelleleri öldürülen insanların başlarını kapıya astılar, ondan sonra çıktı arkasından oradakilere para dağıttı, bu da halifenin takdiridir dediler diyor adam reklam ederken. Ben yanlış mı anladım diye çünkü o zamanlar daha (şeyim). Çok yeniyim, bir de yeni asistanlık yılım, korkum da var yanlış mı tercüme ediyorum acaba diye. Hocaya döndüm dedim ki böyle mi diye söyledim, evet dedi. Onu da tercüme ettim. Dersten sonra da bana anlattı hoca. Dedi ki bu çok yaygın bir olay değil, ben özel olarak bunu anlattım. Neden? Çünkü bakınız Muaviye dediğimiz insan henüz daha Rasulullahın kabrindeki cesedi soğumadan iş başına gelmiş olan bir isim. İki sene Ebubekir hazretleri, on sene de Ömer hazretleri etti 12, 12 sene de Osman hazretleri etti 24. Neden hazret oluyorsa bunlar onu da bilmiyoruz ya hazret diyoruz işte, 24. 4 sene de Ali 28. 28 sene sonra iş başına gelmiş olan adam ve kendisine de yine hadisçi arkadaşlarımız eksik olmasın şu veya bu şekilde sahabe sıfatını verdikleri bir insan. *Sababe dost demektir. Hz. peygamberin nerede dostu Muaviye! Hz. Peygamberin o kadar çok dostu yok. Dost insana, anasından babasından neredeyse yakın olan adam demektir.* Bu meseleleri, reel politigi, reel tarihi değerlendirmeden ortaya koyabilmeniz mümkün değil, koyduğunuz zaman da size olmadık sıfatlar takılıyor. Takılabilir. Ne derlerse denir. Ama önemli olan burada insanın özgürlüğünü ortaya koyarak, yapılan her türlü hatayı yapılan yanlışlığı, adaletsizliği ve haksızlığı Allah'ın takdiri olarak değerlendirmek ben Allaha hâşâ ve hâşâ iftira atacak kadar zavallı bir mahlûk değilim. Bu aslında, bu nevi sözler insan dediğimiz varlığa hakarettir. Bunun suçu bana ait, insana ait. Bunu paylaşabildiğimiz zaman biz, Eş' ari'liğin neden bu hale geldiğini de anlamış oluruz, Ali İhsan Hocam.

Şimdi bu noktadan hareket ettiğimiz takdirde dinin konuşulması günümüzde, acaba hakikaten dinlerin çaresizlik içerisinde düşmüş olan insanlara ümit olacağı bir çağa mı yeniden geldik onun için çok konuşuluyor. Yoksa bililtizam böyle bir kurgunun içerisinde miyiz? Ben yapım gereği bu nevi kurgulara pek şey yapan, kapı açan pencere açan bir adam değilim. Oldukça sorumluluğu taşıyabileceğim ölçüde kendi üzerime almak durumundayım. Şimdi İslam dünyasının böyle bir sancısı yok. İslam dünyasının böyle bir sancısı olsa Türkiye de dâhil olmak üzere bu kadar israfın içerisinde bulunmaz canım. Dubai'sinden tut Kuzey Afrika'sına kadar Türkiye de dâhil, bilmem şu kadar milyarlık borcu olan bir devlette, memlekette kendimiz dâhil olmak üzere yaşamakta olduğumuz israfı bir göz önüne alın. Hangimizin hayatı bu anlamda Kuran-ı Kerim'in söylediği itidalli hayata uymaktadır. Yok. Bu noktadan

yaklaştığımız takdirde gerçekten dinin konuşulması bana göre hak ettiği bir şarttan dolayı oluyor. Şimdi böyle bir durumda Ali İhsan Hocam, eğer iyi niyetle bu noktadan şey yapacak olursanız dinlerin konuşulmasını böylece değerlendirelim. Fakat burada bir şeye dikkatinizi çekmek istiyorum, *bütün dinlerin konuşulmasında dikkat ederseniz insanın mutluluğu değil, insanın sahip olabileceği yeryüzü gücü konuşuluyor*. Bu güç egemenlik konusunda da Müslümanlık denilince akla terör geliyor. Acaba hangimiz, hangi İslam dünyasında, hangi güç böyle ortalığı dağıtırcasına yırtarcasına bugün yeryüzünde insanlığın ihtiyaç duyduğu huzur, ahlak, namus, iffet, yücelik ve düşünce gücü yalnızca İslam'da vardır diyebiliyor ve bunu pazarlayabiliyor? Yok hayır! İçimizden mutlaka bir şey çıkıyor, bunu konuştuğunuz zaman bile sizi hemen anında mahcup duruma sokabiliyor. Ama o halde diyoruz ki yine, Eş' arı mantığı içimize işlediği için hepimizi yönlendirdiği için vay namussuz Amerika, vay namussuz Avrupa yine bunlar tezgâhladı bizi birbirimize düşürüyor. Çünkü rahatımızı seviyoruz ya. Şimdi şunu hesap edelim, Rasullullah'ın savaşlarına dikkat edelim, Allah rahmet eylesin, M. Hamidullah Hocanın Hz. Peygamberin Savaşlarını hepimiz okumuşsunuzdur mutlaka. Oradaki taktiklere ve tabyalara baktığımızda, tarihi rivayetlerine eğildiğimizde görüyoruz ki Hz. Peygamberin savaşlarında da bir takım taktikler ciddi anlamda yer almıştır. Günümüzde bunun böyle olması da yadırganmamalıdır. Çünkü insanlığın bu şeyi, yapısı fitrat dini bu. Fitrat dini oldu yani, dinlerin ya da insanın fitratının her yerde ve her zaman aynı şekilde tecelli edeceğine dair işaretler. Bu tarz da olabilir, önemli olan buna fırsat vermemek, kendimizi ona alet kılmamaktır. Öyle olmalı diye düşünüyorum.

Ömer Kanyılmaz (Helal Para Camii İmam Hatibi): Sayın hocam, dinin acaba sunumunda mı bir yanlış var? Din niçin entelektüeller arasında rağbet görmüyor da orta sınıf ve altındaki insanlarda daha çok rağbet görüyor. Bunun sunumundan mı kaynaklanıyor, yoksa dinden mi kaynaklanıyor?

Prof.Dr.Ethem Ruhi Fığlalı: Çok teşekkür ederim. Yani bu benim konuşmamı doğrulayan bir soru oldu, gerçekten öyle oldu. Çünkü İslam dini sevgili arkadaşım benim inancıma göre bunu talebelerim Ankara'da da Ali İhsan belki hatırlayacaktır, derste dinlemiştir, orada söylediğim şeyler arasında, ifadeler arasında. İslam din olarak Kuran-ı Kerim özellikle bir entelektüel dinidir hocam. Çünkü daha ilk satırında ilk ifadesinde aklı ön planda tutan, bilgi olmadan imanın olamayacağını söyleyen bir din, entelektüeldir. Şeye bakınız, Kuran-ı Kerim'i ciddi olarak eğilir de okursanız, Kuran-ı Kerim'de böyle sansasyonel diyebileceğimiz, ya da spekülatif diyebileceğimiz işe yaramayan ya da insanlara böyle dudak kıvırtacak rahatsız edecek herhangi bir sahneyi, ifadeyi bulamazsınız. Oradaki gerçekten her bir cümle insanı yoracak derecede zordur. Çünkü ufuk açar ve zaten mucize oluşunun Kuran-ı Kerim'in çok önemli delillerinden ve belgelerinden biri, Mekke toplumu gibi Medine toplumu gibi

610 yılında şiir bakımından edebiyat bakımından yani düşünce bakımından geniş ufka sahip olmakla beraber ahlaki açıdan ya da insana muamele açısından sıradan bir kavmin çok kısa sürede 23 yıl gibi bir dönem içerisinde zapturapt altına alınabilmiş olmasında yatar. Ve o zamanki Mekke, Medine toplumu yani 610-632 yılları arasındaki Mekke ve Medine toplumu, Kuran-ı Kerim’i ve Rasullullahı anlama konusunda aralarında çok büyük farklar bulunmasına rağmen Hz. Peygamberin yakın çevresini oluşturan dostları bakımından dostları arasında entelektüel düzeyin en üst noktasına ulaşmış olan bir dindir. Hazin olan taraf bu dinin çok kısa süre içerisinde sadece bir elit zümreyi inhisar edip geriye kalan zümrenin sadece namaz ve oruçla iktifa edecek bir düzeye düşürülmesidir. Ve bu konuda beni lütfen mazur görün sevgili arkadaşım, meslektaşım biz hocaların, bizler fakültede ya da imam hatip okulunda sınıflarda, sizler de camilerde küçümsenemeyecek veballerimiz vardır. Ben kendimi (teberri) tebriye etmiyorum /aklamıyorum. Hayır. Eğer ben bu cesareti 1992’de 1993’te rahmetli Özal’ın bizi zorlayışına kadar tekrar edebilme cesaretini bulsaydım sınıfın dışında, çünkü sınıflarda 60’lı yıllarda 70’li yıllarda da işler karışık orda. Kayseri Yüksek İslam Enstitüsünde bana karşı boykot yapıldı neden, bu yüzden. *Efendiler uyanın İslam bu değildir, İslam düşüncedir dediğim için.* Beyefendi siz istediğiniz sakalı bırakın, istediğiniz kıyafeti giyinin istediğinizi yiye, istediğinizi için, benim aradığım o değil. İslam’ın aradığı da o değil. O sizin kişisel olarak bir meseleniz. Benim aradığım düşünce. Bugün eğer ben gerçekten samimi olarak Müslüman isem yeryüzünde sözü dinlenen adam olabilmeli idim. Çünkü evrensellik iddiasında bulunan dinler arasında çok kısa sürede çok büyük başarı elde etmiş ve ondan sonra da şimdi Avrupa’nın şamar oğlanı haline düşmüşüm. Bu bir hakaret değil mi? Nerede Müslümanlığım. Müslümanlık böyle afra tafrayla olmaz. Müslümanlık düşünceyle olur. Düşünceye egemen olabilirsiniz, o zaman Avrupa da ABD de Rusya da hangi ülkeyse sizin dışınızda o size metbû hâle gelecektir, size tabii olacaktır. Benim düşüncem ona yön verecektir. Benim dinime gelsin demiyorum. Hz Ali’nin, öğrencilerime çok sık tekrar ederim, Mısır’a vali tayin ettiği halifelüğünün ilk yılında, Malik bin el-Eşter’e yazdığı bir mektubu var. Diyor ki sen şimdi Mısıra gidiyorsun. Mısır’da diyor. *Çok değişik insanlar var. Bunlardan bir kısmı seninle aynı kableye yönelir ve namaz kılar, onlar senin din kardeşindir. Başka renkte, başka dinde insanlar var, onlar da diyor senin insan kardeşindir.* Bunu söyleyebilmek için düşüncenin o anda egemenliğini yakalamış olmanız gereklidir. Ali, bunu yakaladığı için söylüyor. O günün İslam’ı bunu yakaladığı için bu kadar rahat. *Bugün ise biz, birbirimize tuzağa düşmeyeceğimiz yolları anlatmakla vakit geçiriyoruz.* O açıdan lütfen yine beni yanlış anlamayın ama zararın neresinden dönülürse kârdır. Şöyle bir geriye dönüp sizden rica ediyorum, üstelik mesleğiniz de, tercümesi de yapılıyor yayınlandı da 19. cilt çıktı sanıyorum. İmam Maturidi’nin

Te'vîlâtü'l-Kur'ân'ını çok hazindir ki biz yapamadık, onu yaptılar daha sonra da Türkiye'de şimdi basılıyor. Bunu bir okuyun. İmam Maturidi'nin Kitabü't-Tevhidi'ne bir bakın. Ve orada insan ne kadar yüceltiliyor. Ve biz o anlatılan insandan ne kadar uzakta Müslümanlığı tanıma durumundayız o farkı bir görelim ve bunu da peyderpey cemaatimize nakledersek ve insanımızı lütfen Allaha iftira etmekten, her gün bir milim dahi olsa uzaklaştırabilirsek, çünkü her birimiz Allaha iftira ediyoruz. Ondan uzaklaştırabilirsek, gerçekten düşüncenin ufkunu açmış oluruz. Teşekkür ederim, sağ olun.

Ertuğrul Bey: Sayın hocam konuşmanızda dediniz ki yeni bir şeyler söylememiz lazım, din için. Yeni bir şeyler söylemek mi yoksa mevcutlar içinden yeni bir seçki yapmak mı? Hangilerini öne çıkaracağıma dair yani Kuran-ı Kerim'de bir çok öğüt var, emir demiyorum çünkü kendisi öğüt diyor. O öğütler içinden hangilerini bugün için öne çıkarmamız lazım, yeni bir seçki yapmamız lazım. Bugün hala biz kadınların başörtüsünde saçı gözükmeyecek mi, gözükecek mi, yok abdest alırken ojesi geçerli yapar mı yapmaz mı diye tartışıyorsak bunda bize dini anlatanların, dini öğretenlerin vebali olduğunu düşünüyorum. Buralarda artık kalmamız lazımdı. Ama Kuran-ı Kerim diyor ki, inanan ve yararlı işler yapanlar için cennet vaadi var. Bizim camilerimizde hep inanma, iman konusu anlatılır ama yanında hep Kuran-ı Kerim'de beraber geçen yararlı iş yapma mesela anlatılmaz. Yani böyle bir seçki yapıp bazı şeyleri artık değiştirerek öne çıkarmamız gerekmiyor mu İslam dininde.

Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı: Ertuğrul Bey, bu sizin söylediğiniz çok farklı bir şey. Benim üzerinde durduğumdan biraz farklı. Neden böyle söylüyorum, şunun için; Kuran- Kerim'den bir seçki yaparak işe başlayalım demiyorum ben. Benim bakış açım bu değil. Kuran- Kerim bir bütündür. Zaten bugüne kadar Kuran-ı Kerim'den hep seçki yaparak yaklaştığımız için yorumlarımız yetersiz oldu. Yani o 23 yılda inmiştir ama 23 yıllık bir bütündür o. Kuran- Kerim'in bütününe bakmadan da parçacı bir yoruma gitmek bizi zaafa düşürür. Onun için onun tarihsel bütünlüğü içerisinde konuya yaklaşmalıyız. Sizin örneğini verdiğiniz hususlar benim problemim değil. Ben hiç onlarla ilgilenmiyorum, gerçekten. Yani onun bir kere egemenlikle alakası yok, benim derdim egemenlik sevgili dostum. Çünkü Cenabı Allah, yeryüzü egemenliğini insana bıraktı. O zaten varlık âleminin egemeni. Ben onunla yarışmıyorum da, ama bana verdiği vazifeyi, görevi benim bihakkın yerine getirmek mecburiyetim var. Çünkü emaneti diyor ben dağlara taşlara verdim de, onlar şey yapmadı ama insan aculdü, cahildi, zalûmdu hemen kabul etti. Kardeşim mademki insan olarak ben bu sorumluluğu kabul etmişim, bu sorumluluğun gereğini yerine getirmem lazım. Nasıl getireceğim? Ne diyor insana Cenabı Allah? Ben seni diğer bütün yarattıklarımın üstüne koydum. En şerefli sensin, yalan söylemeyeceksin, ahlaklı olacaksın, faziletli olacaksın, insanı

kırıp dökmeyeceksin ve benim yarattığım bu ayetleri bakınız, ayet; denizin dibindeki bir zerre bile onun ayeti, bunu keşfedeceksin, onun gerçeğini ortaya çıkaracaksın, bu bilgiyi insanlığın hizmetine sunacaksın, bütün insanlığı ayırım yapmaksızın, inanan inanmayan, Müslüman gayrimüslim vs demeden, benim yarattığım çünkü ben âlemlerin Rabbiyim diyor, benim yarattığım o varlığın hizmetine sunacaksın ve ondan sonra ben sana ancak bu kadar yararlı iş yaparsan, ben ancak ondan sonra sana, benim kulumsun hadi buyur cennetime derim. Şimdi o zaman insanın bakınız konuşmam arasında söyledim sanıyorum, inanma için bilgi şart. Sizin gerçekten imanınızı kamil bir iman olarak Allahın huzurunda ben inandım diyebilmeniz için sizin iyi şeyler yapmış olmanız lazım. Sevgili arkadaşlar iyi şey de hani bizim camilerimizde hoca arkadaşlar lütfen yanlış anlamasın, çünkü onlar da diyanet tarafından gönderilen belgelerle onu karşıyorlar, görüyorlar, sadece sadaka vermek, yoldaki taşı kenara koymak falan değil, hayır, *salih amel dediğimiz nesne, bilginin açığa çıkarılmasıdır, meçhulün açığa çıkarılmasıdır*. Meçhulün açığa çıkarılması demek sizin araştırmacı kafayla mesleğiniz neyse, İlahiyatçıysanız Kuran-ı Kerim'in, işte elektrik mühendisiyseniz elektriğin, madenciyseniz madenin, insanlık hizmetine sokulacak derecede çalışmanız demektir. Bu işi bihakkın yapabiliyor iseniz, yani hangi mesleğe mensupsanız onun en iyisi olabiliyorsanız, o zaman siz salih bir amel işlemiş, salih bir kul haline gelmişsiniz ve kemal mertebesine ulaşmışsınız demektir. Meseleyi böyle anlamak lazım, Ertuğrul bey, yani Kuran- Kerim'i ne olur yine böyle seçkici tarzda görmeyelim, bugüne kadar hep böyle yapıldı. Ya bugünün ihtiyacı budur diye bunu yapmak, yanlış farklı bir biçimde devam ettirmek demektir. Bizim muhtaç olduğumuz nesne Kuran-ı Kerim'in bütün halinde onu kullanmak suretiyle yarına götürecek olan yolları bulmak ve onu o tarzda açmaktır. Teşekkür ederim.

Necdet Mete Bey: Hocam ben şimdi pratikten geliyorum, Müslümanlığın da pratiği var, şöyle ki günlük pratiği var beş vakit namaz, haftalık pratiği var Cuma namazı, senelik pratiği var oruç, bir de ömürlük pratiği var hacca gitmek şeklinde. Sizin söylediklerinizden ben şöyle değerlendiriyorum, düşünce olarak, akıl olarak bu pratiklerimizi sağlıklı beyinlere ulaştırmamız lazım, çünkü bunu yaşamımızla sağlıklı bir biçimde birleştirmesek bu sefer o sizin söylediğiniz düşünce akımına sağlıklı giremiyoruz diye düşünüyorum. Siz ne dersiniz?

Prof.Dr.Ethem Ruhi Fıçlalı: Şimdi Necdet Beyciğim, söylediğiniz doğru da, benim korkum, özellikle bu nevi düşünce dünyasına mühendisler hükmetmeye başlayınca, her şey çok köşegenli bir şekle sokuluyor, ama hayat çok köşegenli olmuyor gerçekten. Bazı meselelerde o meseleyi, vakti merhunu dediğimiz kültürümüzde yani belli bir tarihe kadar ertelemekte yarar var. Çünkü o vakti merhun dediğimiz kendiliğinden olur. Yani o tarzda bir oluşumunu

beklemek lazım ama kendiliğinden de beklemekle olmaz o. Siz bakınız benim bildiğim kadarıyla bir ilahiyatçı olmamanıza rağmen samimi olarak inanan bir insan olarak, bunun için ilahiyatçı olmak şart değil, çünkü her insanın Kuran-ı Kerim'i bilmek mecburiyeti vardır, her insanın İslam üzerine düşünmek mecburiyeti vardır ve Kuran-ı Kerim üzerinde düşünmek insan hakkında söyletmek ilahiyatçıların inhisarında olan bir mesele değildir kesinlikle, olmamak lazım da. Çünkü İslam'da din adamlığı yoktur. Yani benim hangi sığata sahip olursam olayım, sizin dininizi belirlemek gibi bir yetkim yok. Yani kredoyu belirleyecek kiliseye sahip değiliz. Hiçbirimiz bu manada papaz değiliz, böyle bir vasfımız yok. Ama bu meseleyle alakalı olmak üzere her birimiz düşünürken, acele etmeden onun olgunlaşmasını beklemek zorundayız. Ben bunu nereden çıkarıyorum, bakınız Rasulullah'ın hayatı, Kuran-ı Kerim'in o 23 yıllık macerası beni çok ilgilendirir. Çünkü mezhepler tarihçileri olarak bizim metodumuzu belirleyen şeyler buradan başlar. Hz. Peygambere ilk vahiy geldikten sonra onun şüphesini daha arttıracak bir biçimde araya bir inkıta girdi. Bir vahiy geldi, bekle. Şimdi her ne kadar Hz. Hatice sen işte bu ümmetin şu ana kadar gördüğü en güvenilir insansın, kimseyi aldatmadın, kimseye yalan söylemedin, sahtekârlık etmedin tarzındaki ikna edici sözleri olmasına rağmen Allah da kesti konuşmasının arkasını. Ne olacak o zaman, ne yapar o insan. O dönem içerisinde bile Hz. Peygamber kendisiyle ilgili hesaplaşmalarını sürdürdü. Daha sonraki muhtelif vesilelerle ifade ettiğı davranışlarında sözlerinde bunu yakalayabiliyoruz, satır aralarında görebiliyoruz. Yani oradaki beklemesi, esas itibarıyla Hz. peygamberin olgunlaşması için o şüphe tereddüt döneminin bir itminan dönemine, mutmain olma kendi kendine yeter hale gelme şekline bağlıydı.

Ola ki sizin söyledikleriniz bugün, dün de söylendi. Sizin oruçla alakalı birtakım hazırlıklar yaptınız, yazdınız çizdiniz. Sizden önceki bir dönemde kalktılar dediler ki 32. paralelin üstünde, 42. paralelin üstünde yaşayan insanlar, orucu şöyle tutmalıdırlar. Siz farklı bir biçimde diyorsunuz ki orucun farz kılındığı dönemlerde Mekke coğrafyasında Medine coğrafyasında iklim itibarıyla suydu, madem ki bugün yeryüzünde belirlenmiş olan husus kameri takvimden ziyade, insanların birlikteliğini yeryüzünün birlikteliğini ortaya koyacak tarzda bir şemsi takvim söz konusudur, bu takvim esas alınmak suretiyle kurulmalıdır diyorsunuz. Bunu söyleyen de tek siz değilsiniz. Sizlerin dışınızda da bunu söyleyenler var, düşünenler var. Yazılıyor, çiziliyor, bunlar yarın ola ki bir ruhsat haline gelebilir, bir ittifak olabilir. Bu tarzda bir uygulama olur. Mesele şudur, biz bu tartışmayı 1960'lı 70'li yıllarda Ankara'da yaşadık benzer bir tartışmayı, orada da arkadaşımız sizinki gibi değil ama farklı bir konu, yine mühendis, o da mühendisti bak, ismini burada zikretmeyeyim, namaz ibadetinin Türkçe kılınıp kılınmamasıyla alakalı olan bir şeydi, bana demişti ki ya hoca böyle söylüyorsun

ama Şu kadar zamandır falandan aldığım fetvayla ben evimde namazlarımı Şu tercümeyle kullanarak Türkçe kılıyorum dedi. Cumaya nasıl olsa camiye gidiyorum, Türkçe kılıyorum. Dedim kardeşim sen namaz kıldığını inaniyor musun, inanıyorum, e bitti dedim o zaman bana ne soruyorsun. Yani bu Allah'la senin arandaki bir ibadet olduğuna göre onun dışında kalkıp da cumada niye Türkçe okumuyorsun diye bir çığırkanlık yaptığı da yok, onun hesabını verecek yani ben Allah değilim ki onu sigaya çekeyim. Onun için bu meselelerde o vakti merhunu lütfen bekleyin. Yani bizi de mühendisliğe zorlamayın ☺.

Prof. Dr. Mehmet ŞEKER: Hocamızın gerçekten ufuk açıcı ve bize yeni bir düşünce boyutu getirici bu konuşmasından dolayı ben bir kere daha kendisine teşekkür ediyor, sizlere de teşekkür ettiğiniz için, beklediniz, sabırla dinlediniz ve katkılarda bulunduğunuz için ayrıca teşekkür ediyorum. Sağ olun.